

Tasa-arvoasiain neuvottelukunnan hallitusohjelmatavoitteet 2011–2015

- Hallituksen tulee laatia konkreettinen hallituksen tasa-arvo-ohjelma ja varmistaa tasa-arvotavoitteiden toteuttamiseen riittävät resurssit. Ohjelmalle tulee myös asettaa tavoitteiden toteutumista valvova seurantaryhmä.
- Kun kansalaisjärjestöille myönnetään valtionavustuksia, on otettava huomioon sukupuolten tasa-arvoinen edustus järjestön päätöksenteossa sekä tasa-arvon toteutuminen toiminnan sisällössä.

Vanhempien oikeudet on turvattava tasapuolisesti

- Perhevapaja järjestelmän kokonaisuudistus on toteutettava niin sanotun 6+6+6 -mallin pohjalta, jossa perhevapaja järjestelmän kesto pidennetään 18 kuukauteen. Mallissa molemmille vanhemmille kuuluu yksi kuuden kuukauden jakso ja yksi jakso on jaettavissa vanhempien sopimalla tavalla. Vanhempainvapaan kokonaisuudistuksessa on otettava huomioon yrittäjyydestä, määräaikaisista työsuhteista, työttömyydestä ja opiskelusta johtuvat erityistarpeet sekä huomioitava yhden huoltajan perheet.
- Etävanhempien asema on turvattava.
- Isyyslain kokonaisuudistus on toteutettava.
- Yleinen avioliittolaki (ns. sukupuolineutraali avioliittolaki) on toteutettava.
- Vanhemmuuteen liitettävät oikeudet ja etuudet on ulotettava yhdenvertaisesti koskemaan myös samaa sukupuolta olevien pariskuntien perheitä.

Talouspolitiikan ja työelämän tasa-arvo ja yhtäläinen oikeus toimeentuloon on taattava

- Vanhemmuudesta aiheutuvat kustannukset on katettava yhteisvastuullisesti.
- Talous- ja työllisyyspolitiikan alueella on vahvistettava sukupuolinäkökulmaa.

- Samapalkkaisuusohjelman toteuttamista on jatkettava ja sen toteuttamista on tehostettava. Tasa-arvolakiin on saatava nykyistä täsmällisemmät ohjeet siitä, miten töiden samanarvoisuutta tulee palkkakartoituksissa arvioida. Lakiin on lisättävä säännös, joka velvoittaa vertailun tekemisen yli työehtosopimusrajojen.
- Luottamusmiesten tiedonsaantioikeutta palkkakartoituksia tehdessä on laajennettava. Samalla tulee selvittää, että palkkakäsite sisältää myös erilaiset palkkaukseen liittyvät lisät.
- Työurien pidentämiseen tähtäävät toimet on tehtävä sukupuolitietoisesti. Esimerkiksi vanhempainvapaiden tasaisempi jakaminen tasoittaisi sukupuolten välisiä eroja työurien pituuksissa sekä kaventaisi sukupuolten välisiä eläke-eroja.
- Liikeaikalain sekä valtionhallinnon uuden palkkausjärjestelmän sukupuolivaikutukset on arvioitava.
- Yksin- ja lähihuoltajien mahdollisuuksia työntekoon on helpotettava esimerkiksi päivähoitopalveluita, kotipalveluita sekä koululaisten iltapäivähoitoa kehittämällä.
- Köyhyys ja syrjäytyminen koskevat eri tavalla naisia ja miehiä. Köyhyyden ja syrjäytymisen vähentämistoimien vaikutukset naisiin ja miehiin tulee arvioida etukäteen.
- Yksilön oikeus työttömyysturvaan on tehtävä puolison tuloista tai yrittäjyydestä riippumattomaksi.
- Sukupuolikiintiöt on otettava käyttöön pörssiyhtiöiden hallituksissa.

Tasa-arvon edistämistä on tuettava koulutuksen, kasvatuksen ja tutkimuksen avulla

- Velvoite tehdä toiminnallinen tasa-arvosuunnitelma on ulotettava koskemaan perusopetusta.
- Perusopetuksen tuntijako on uudistettava sukupuolitietoisesti.
- Sukupuolitietoisien opinto-ohjauksen menettely ja tavoitteet on määriteltävä nykyistä selkeämmin opetussuunnitelmien perusteissa. Segregaation purkamisessa on kiinnitettävä huomiota siihen, kuinka saadaan miehiä ja poikia valitsemaan naisvaltaisten alojen ammatteja sekä naisia ja tyttöjä valitsemaan miesvaltaisia aloja.
- Syitä poikien tyttöjä keskimäärin huonompaan koulumenestykseen on tutkittava. Etsivää nuorisotyötä sekä työpajatoimintaa on lisättävä.

- Tasa-arvo- ja sukupuolitietoisuuden toteutumista opetuksessa ja opettajankoulutuksessa tulee arvioida ja seurata kattavasti. Kehittämisprojektien hyvät käytännöt tulee valtavirtaistaa kaikkeen opetukseen.
- Tasa-arvo- ja sukupuolitietoiset kurssit on tehtävä pakolliseksi osaksi niin opettajan- kuin lastentarhanopettajankoulutustakin sekä opettajien täydennyskoulutusta.
- Nais-, mies- ja sukupuolentutkimuksen tilanteesta eri yliopistoissa on tehtävä kattava, valtakunnallinen arviointi. On huolehdittava siitä, ettei kansainvälisesti katsoen korkeatasoinen nais-, mies- ja sukupuolentutkimus vaarannu yliopistouudistuksen vuoksi.

Maahanmuuttopolitiikan sukupuolinäkökulmaa on vahvistettava

- Kotouttamissuunnitelmat on tehtävä yksilöllisesti myös työelämän ulkopuolella oleville maahanmuuttajanaishille.
- Luku- ja kirjoitustaidottomille maahanmuuttajanaishille on tarjottava matalankynnyksen kohtaamispaikkoja ja kielikursseja.
- Sekä miesten että naisten kotouttamisessa on korostettava sukupuolten tasa-arvoa.
- Viranomaisia on koulutettava tunnistamaan ja ehkäisemään kunniaväkivallan tai pakkoavioliiton uhriksi joutumisen uhka. Naisten sukupuolielinten silpominen on määriteltävä naisiin kohdistuvaksi väkivallaksi.
- Maahanmuuttajalasten ja -nuorten kasvatuksessa ja koulutuksessa pitää ottaa erityisesti huomioon maahanmuuttajapoikien syrjäytymisen estäminen sekä maahanmuuttajatyttöjen jatkokoulutukseen pääsyn takaaminen perusopetuksen jälkeen.

Sukupuolistuneen väkivallan ehkäisyyn kohdistuvia toimenpiteitä on lisättävä

- Turvakotiverkosto on laajennettava vastaamaan kansainvälisiä suosituksia. Turvakodeissa on huomioitava myös erityisryhmien tarpeet.
- Vuonna 2013 on toteutettava jatkotutkimus miehiin ja naisiin kohdistuvasta parisuhdeväkivallasta.

- Seksuaalirikoksia koskeva lainsäädäntö on uudistettava kansainvälisten ihmisoikeusnormien mukaiseksi. Raikausta ei määrittele fyysinen väkivalta vaan uhrin suostumuksen puute. Tällaiset rikokset on määriteltävä virallisen syytteen alaisiksi.
- Perustetaan valtakunnallinen väkivallan vastaisen työn koordinaatioyksikkö, jossa on naisiin kohdistuvan väkivallan vastaista erityisosaamista. Yksikön tehtävänä on koordinoita moniammatillista yhteistyötä ministeriöiden ja alueiden välillä.
- Ministeriöiden tulee varata riittävät resurssit vuonna 2010 julkaistun ja vuoteen 2015 ulottuvan naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämisen ohjelman toteutukselle.

Ei prostituutiolle ja ihmiskaupalle

- Seksinosto on kriminalisoitava kaikissa tapauksissa, koska nykyinen lainsäädäntö ei ole osoittautunut riittävän tehokkaaksi.
- Prostituoituiksi epäiltyjä ulkomaalaisia ei saa käännättää ennen kuin on selvitetty, ettei tapaukseen liity ihmiskauppaa.
- EXIT- pois prostituutiosta -palveluiden resurssit on vakinaistettava.
- Viranomaisille on järjestettävä koulutusta ihmiskaupan uhrien tunnistamiseksi ja ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmään ohjaamiseksi.
- Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä on ulotettava koskemaan myös parituksen kohteena olleita henkilöitä.

Tasa-arvoviranomaisten asemaa on vahvistettava

- On selvitetävä, mikä on hallituksen tasa-arvoyksikölle paras sijoituspaikka, jotta sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen toteutuu. Tasa-arvoyksikkö on sijoitettava nykyistä korkeampaan hierarkkiseen asemaan vastaamaan EU-maiden yleistä käytäntöä.
- Tasa-arvovaltuutetun mahdollisuuksia hoitaa laajentuneita tehtäviään on parannettava.
- Aluehallintoviranomaisten vastuuta tasa-arvon edistämisessä on selvennettävä.
- Tasa-arvoasioista vastaavan ministerin virkanimekkeestä tulee ilmetä, että hän on tasa-arvoministeri.

Hallitusohjelmatavoitteet 2011–2015

Taustamuistio

Sisällys

1. Tasa-arvotyön perusta 5
2. Vanhempien oikeudet on turvattava tasapuolisesti 7
3. Talouspolitiikan ja työelämän tasa-arvo ja yhtäläinen oikeus toimeentuloon on taattava 11
4. Tasa-arvon edistämistä on tuettava koulutuksen, kasvatuksen ja tutkimuksen avulla 17
5. Maahanmuuttopolitiikan sukupuolinäkökulmaa on vahvistettava 22
6. Sukupuolistuneen väkivallan ehkäisyyn kohdistuvia toimenpiteitä on lisättävä 26
7. Ei prostituutiolle ja ihmiskaupalle 28

1. Tasa-arvotyön perusta

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta korostaa, että hallitusohjelmaan tarvitaan vahvat, selkeät ja konkreettiset tasa-arvotavoitteet, joihin koko hallitus ja kaikki ministeriöt sitoutuvat.

Viimeisen viidentoista vuoden aikana hallitusohjelmien tasa-arvotavoitteet ovat lisääntyneet. Tasa-arvopolitiikka on poikkihallinnollista ja kaikkien ministeriöiden hallinnonaloille kuuluvaa. Sukupuolten tasa-arvoon tähtäävät toimet ja välineet on konkretisoitu hallituksen tasa-arvo-ohjelmissa.

Tasa-arvotavoitteiden toteuttamiselle on osoitettava riittävät resurssit. Tasa-arvo-ohjelmalle ei ole varattu omia resursseja, vaan ministeriöt rahoittavat toimenpiteet omien budjettiansa puitteissa. Tämä asettaa rajoituksia tasa-arvo-ohjelman tehokkaalle toteutumiselle. Poikkihallinnollinen tasa-arvo-ohjelma on tärkeä hallituksen tasa-arvopoliittisia tavoitteita ohjaava väline. Tasa-arvo-ohjelman kirjausten tehokas toteuttaminen on taattava ministeriöiden budjetoinnissa.

Tasa-arvopolitiikan seuranta on tehostettava. Kaikilla hallinnonaloilla ei ole vakiintuneita menettelytapoja tasa-arvotavoitteiden toteutumisen seurantaan, eikä toteuttamiseen ole aina riittävästi sitouduttu. Seuranta on selkiytettävä, ja sitä varten tarvitaan sopivia mittareita.

Tasa-arvoasiantuntemusta on lisättävä aluehallinnossa. Aluehallintoviranomaisten vastuuta tasa-arvon edistämässä on selvennettävä, selkiytettävä sekä seuranta on tehostettava. Tasa-arvoasioiden hoitaminen on organisoitava siten, että aluehallintovirastot sekä elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset vastaavat tasa-arvon edistämisestä omalla toimialueellaan.

- Hallituksen tulee laatia konkreettinen tasa-arvo-ohjelma ja varmistaa tasa-arvotavoitteiden toteuttamiseen riittävät resurssit. Ohjelmalle tulee myös asettaa tavoitteiden toteutumista valvova seurantaryhmä.

- Aluehallintoviranomaisten vastuuta tasa-arvon edistämässä on selvennettävä.

Tasa-arvoasioista vastaavalla ministerillä on tasa-arvopolitiikassa keskeinen ohjaava ja kannustava rooli. Suomessa ei ole vain tasa-arvoasioihin keskittyvää tasa-arvoministeriä, vaan esimerkiksi pääministeri Mari Kiviniemen hallituksessa tasa-arvoasioista on vastannut kulttuuri- ja urheiluministeri. Näkyvyyden ja selkeyden vuoksi tulee tasa-arvoasioista vastaavan ministerin virallisessa nimikkeessä näkyä, että hän on tasa-arvoministeri.

- Tasa-arvoasioista vastaavan ministerin virkanimekkeestä tulee ilmetä, että hän on tasa-arvoministeri.

Hallituksen tasa-arvoyksikön sijoituspaikka ja hierarkiataso tulee selvittää huomioon ottaen nykyistä paremmin yksikön tehtävien poikkihallinnollisuus ja sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen. EU-maissa yleinen organisaatiomalli tasa-arvoasioiden valmistelussa on osastotaso.

- On selvitettävä, mikä on hallituksen tasa-arvoyksikölle paras sijoituspaikka, jotta sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen toteutuu. Tasa-arvoyksikkö on sijoitettava nykyistä korkeampaan hierarkkiseen asemaan vastaamaan EU-maiden yleistä käytäntöä.

Tasa-arvovaltuutettu on pitänyt tärkeänä valtuutetun riippumattomuuden vahvistamista. Eduskunnan työelämä- ja tasa-arvovaliokunta on puolestaan kiinnittänyt huomiota lainvalvontaresursseihin.

- Tasa-arvovaltuutetun mahdollisuuksia hoitaa laajentuneita tehtäviään on parannettava.

- Kun kansalaisjärjestöille myönnetään valtionavustuksia on otettava huomioon sukupuolten tasa-arvoinen edustus järjestön päätöksenteossa sekä tasa-arvon toteutuminen toiminnan sisällössä.

2. Vanhempien oikeudet on turvattava tasapuolisesti

Vanhempainvapaajärjestelmän uudistaminen

Nykyistä vanhempainvapaajärjestelmää pitää yksinkertaistaa, sillä nykyisellään se on monimutkainen ja vaikeasti hahmotettava. Nykyinen vanhempainvapaajärjestelmä ei kannusta isiä pitämään perhevapaita ja se syrjii naisia työmarkkinoilla. Nykyinen järjestelmä ei myöskään anna yhdenvertaisia oikeuksia perhevapaisiin samaa sukupuolta oleville vanhemmille, etävanhemmille tai ei-biologisille vanhemmille.

Perhevapaiden keston pidentäminen ja mahdollisuus niiden tasapuoliseen jakamiseen vanhempien kesken ovat pienten lasten vanhempien eniten kannattamia vanhemmuuteen liittyviä uudistuksia.

- Perhevapaajärjestelmän kokonaisuudistus on toteutettava niin sanotun 6+6+6 -mallin pohjalta, jossa perhevapaajärjestelmän kestoja pidennetään 18 kuukauteen. Mallissa molemmille vanhemmille kuuluu yksi kuuden kuukauden jakso ja yksi jakso on jaettavissa vanhempien sopimalla tavalla. Vanhempainvapaan kokonaisuudistuksessa on otettava huomioon yrittäjyydestä, määräaikaista työsuhteista, työttömyydestä ja opiskelusta johtuvat erityistarpeet sekä huomioitava yhden huoltajan perheet.

Kokemus isien vanhempainvapaiden pidosta Suomessa ja muissa pohjoismaissa viittaa siihen, että isät käyttävät yleisimmin niitä vapaita, jotka ovat nimenomaan nimetty isille. Lisäksi isät käyttävät vapaita silloin, jos perhe (lapsi) ne muuten menettäisi. Uudistus siis kannustaa isiä käyttämään nykytilannetta selvästi pidempää 6 kuukauden vapaajaksoa. Isän puolen vuoden itsenäinen hoitojakso toimii vankkana perustana isän ja lapsen suhteen rakentumiselle.

Toteutuessaan 6+6+6 -malli parantaa isien asemaa perheessä ja edistää tiiviin suhteen syntymistä lapseen jo vauvaiässä. Tällä saattaisi olla myönteisiä vaikutuksia myös erojen ennaltaehkäisyn kannalta ja se todennäköisesti parantaisi myös isien asemaa huoltajuuskiistoissa. Lisäksi vanhemmuutta tukevat palvelut, esimerkiksi neuvolapalvelut, on saatava tukemaan isyyttä.

Uudistus takaa äideille vähintään nykyisin voimassa olevan äitiys- ja vanhempainvapaan pituisen vapaajakson (6+3=9 kk), jos vanhemmat päättävät puolittaa jaettavissa olevan vapaakauden. Vanhempien niin halutessa äidin vapaa voi olla myös selvästi nykyistä pidempi (6+6=12 kk), jos äiti käyttää jaettavissa olevan kauden kokonaan.

Isälle puolestaan tulee mahdollisuus pitää nykyistä pidempi vapaa. Hän voi kuitenkin valita myös vain lyhyemmän vanhempainvapaakauden, kuten nykyisinkin, tai vain isyysvapaan pitämisen. Vanhemmilla on uudistuksen ansiosta mahdollisuus hoitaa lastaan kotona vähintään vuosi.

Uudistuksen myötä naisten ja miesten asema vanhempina työmarkkinoilla tasoittuu. Lapsiperheiden taloudellinen tilanne kohenee perheissä, joissa vanhemmat voivat hoitaa lasta ansiosidonnaisen vanhempainrahan turvin nykyistä pidempään. Hoitovapaan ja kotihoidon tuen käyttö todennäköisesti vähenee, kun lapsi voidaan hoitaa kotona 1,5-vuotiaaksi jo vanhempainvapaalla.

Etävanhemmat

Etävanhempien asema on turvattava. Eroperheen lapsella voi olla vain yksi kotipaikka mahdollisesta yhteishuoltajuudesta huolimatta, ja oikeus perhevapaaseen on lähtökohtaisesti lapsen kanssa samassa taloudessa asuvalla vanhemmalla. Näin ollen etävanhemmalla, yleensä isällä, ei ole oikeutta vanhempain- ja hoitovapaaseen, eikä eroperheiden vanhemmilla ole mahdollisuutta pitää osittaista vanhempainvapaata. Lisäksi vain toinen eroperheen vanhemmista voi saada asumislisää lapsien lukumäärän mukaan, vaikka kyseessä olisi yhteishuoltajuus, jossa lapsi asuu vuoroviikoin kunkin vanhemman luona.

- Etävanhempien asema on turvattava.

Monikkoperheet

Oikeus isyysvapaaseen tulisi syntyä itsenäisesti jokaisesta monikkolapsesta samoin edellytyksin kuin yksittäin syntyneestä lapsesta. Nykyisin monikkoperheiden isät ovat oikeutettuja isyysvapaaseen vain yhdestä lapsesta. Isyysrahaan oikeuttavan ajan pituudeksi tulisi muuttaa isyysrahaan oikeuttavan ajan määrä kerrottuna kerralla syntyneiden lasten lukumäärällä. Yhtenä isyysrahan myöntämisen yleisenä perusteluna on isä-lapsisuhteen

kehittymisen tukeminen. Myös monikkoperheessä isällä ja jokaisella lapsella tulee olla oikeus keskinäisen isä-lapsisuhteen tukeen yksilökohtaisesti. Lisäksi lapsikohtainen isyyysvapaa saattaisi vähentää monikkoperheiden muuta hoitoavun tarvetta.

Varus- ja siviilipalvelusmiehet

Varusmiesten ja siviilipalvelusmiesten isyyttä on tuettava. Varusmiesten ja siviilipalvelusmiesten isyyysvapaa on pidennettävä 18 päivään, joka vastaa työntekijän isyyysvapaoikeuden pituutta. Lisäksi varusmiehellä ja siviilipalvelusmiehellä tulee olla oikeus osallistua synnytysvalmennukseen, neuvolan isäryhmän tapaamisiin sekä olla läsnä synnytyksessä.

Isyyslain uudistaminen

Nykyinen isyyslaki pitää sisällään oletuksen isyydestä, eli jos lapsi syntyy avioliiton aikana, isyys todetaan ilman tutkintaa suoraan avioliiton perusteella. Jos aviomies ei ole lapsen biologinen isä, isyys on myöhemmin kumottavissa aviomiehen, äidin tai lapsen kanteesta. Biologisella isällä ei kuitenkaan ole oikeutta vaatia isyyden selvittämistä sellaisissa tapauksissa, joissa lapsen äiti on tahollaan avioliitossa ja vastustaa aviomiehensä kanssa isyyden selvittämistä.

- Isyyslain kokonaisuudistus on toteutettava.

Yleinen avioliittolaki

Vuonna 2002 voimaan astunut parisuhdelaki on luonteeltaan syrjivä, sillä se asettaa samaa sukupuolta olevat parit eriarvoiseen asemaan suhteessa aviopareihin. Rekisteröidyillä pareilla ei ole mahdollisuutta adoptoida yhdessä perheen ulkopuolisia lapsia, eivätkä parit voi automaattisesti ottaa samaa sukunimeä. Yksi yleinen (nk. sukupuolineutraali) avioliittolaki tekisi pariskunnista yhdenvertaisia riippumatta osapuolien sukupuolesta ja antaisi samaa sukupuolta oleville pareille mahdollisuuden ulkoiseen adoptioon. Se myös poistaisi parisuhdemuotoon liittyvät ongelmat tapauksessa, jossa avioliitossa oleva transhenkilö korjaa sukupuolensa: avioliitto voisi osa-

puolten niin halutessa jatkaa normaaliin tapaan, eikä ketään pakotettaisi avioeroon niin kuin nyt.

- Yleinen avioliittolaki (ns. sukupuolineutraali avioliittolaki) on toteutettava.

- Vanhemmuuteen liitettävät oikeudet ja etuudet on ulotettava yhdenvertaisesti koskemaan myös samaa sukupuolta olevien pariskuntien perheitä.

3. Talouspolitiikan ja työelämän tasa-arvo ja yhtäläinen oikeus toimeentuloon on taattava

Suomessa on kansainvälisesti katsottuna korkea naisten työllisyysaste, mutta toisaalta suomalaisten pienten lasten äitien työllisyysaste on eurooppalaisittain hyvin alhainen. Lähes puolelta vanhempainrahaa saavista äideistä puuttuu työsuhde, samoin yli puolelta kotihoidon tukea saavista äideistä. Monelle perheellemä äidin vanhempainrahajakso aiheuttaa vaikeuksia selvitä taloudellisesti.

Työurien pidentäminen ja työssä jaksaminen ovat suuria haasteita väestön ikääntyessä. Naisten ja miesten työolot ja niiden ongelmat poikkeavat jossain määrin toisistaan. Jotta työurien pidentämisessä ja työolojen parantamisessa onnistutaan, on huolehdittava siitä, että naisten ja miesten osin erilaiset työhön liittyvät ongelmat otetaan huomioon muun muassa työelämän kehittämistoimissa. Työuran alussa on kiinnitettävä huomiota sekä nuorten miesten että naisten työmarkkinoille pääsyyn, ja pyrittävä ehkäisemään syrjäytymistä.

- Talous- ja työllisyyspolitiikan alueella on vahvistettava sukupuolinäkökulmaa.

- Työurien pidentämiseen tähtäävät toimet on tehtävä sukupuolitietoisesti. Esimerkiksi vanhempainvapaiden tasaisempi jakaminen tasoittaisi sukupuolten välisiä eroja työurien pituuksissa sekä kaventaisi sukupuolten välisiä eläke-eroja.
- Vanhemmuudesta aiheutuvat kustannukset on katettava yhteisvastuullisesti.

Samapalkkaisuus

Sukupuolten välisten palkkaerojen taustalla on monia tekijöitä: miesten ja naisten osaamisen erilainen arvostus, ongelmat naisten urakehityksessä ja perhevastuiden epätasainen jakautuminen sukupuolten välillä.

Naisvaltaiset pienpalkka-alat ovat muotoutuneet pienipalkkaisiksi juuri siksi, että ne ovat naisvaltaisia. Segregaation purkamisessa tulee entistä enemmän kiinnittää huomiota siihen, kuinka saadaan miehiä valitsemaan naisvaltaisten alojen ammatteja. Nyt huomio on ollut enemmän naisten saamisessa miesvaltaisille aloille ja koulutuksiin.

Valtion on otettava samapalkkaisuuden edistämisessä vahvempi rooli ja parannettava erityisesti kuntien mahdollisuuksia työntäjina korottaa naisvaltaisten alojen palkkoja. Lisäksi yksityisen sektorin palkkatiedot on saatava julkiseksi. Naisten ja miesten samapalkkaisuuden saavuttaminen edellyttää korkean tason sitoutumisen lisäksi myös vastuunottoa ja tahtoa käytännön toimijoilta työmarkkinajärjestelmän eri tasoilla ja viime kädessä työpaikoilla.

- Samapalkkaisuusohjelman toteuttamista on jatkettava ja sen toteutumista on tehostettava. Tasa-arvolakiin on saatava nykyistä täsmällisemmät ohjeet siitä, miten töiden samanarvoisuutta tulee palkkakartoituksissa arvioida. Lakiin on lisättävä säännös, joka velvoittaa vertailun tekemisen yli työehtosopimusrajojen.

- *Luottamusmiesten tiedonsaantioikeutta palkkakartoituksia tehdessä on laajennettava. Samalla tulee selvittää, että palkkakäsite sisältää myös erilaiset palkkaukseen liittyvät lisät.*
- *Liikeaikalain sekä valtionhallinnon uuden palkkausjärjestelmän sukupuolivaikutukset on arvioitava.*

Pörssiyhtiöt

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta esittää kiintiösäännöksen ulottamista pörssiyhtiöiden hallituksiin. Vaikka viime vuosina naisten osuus pörssiyhtiöiden hallituksissa on kasvanut, oli vuonna 2010 naisten osuus pörssiyhtiöiden hallituksien jäsenistä edelleen alle 17 %.

- *Sukupuolikiintiöt on otettava käyttöön pörssiyhtiöiden hallituksissa.*

Köyhyys ja syrjäytyminen

Köyhyys ja syrjäytyminen koskevat eri tavalla naisia ja miehiä. Köyhyyden ja syrjäytymisen vähentämistoimien vaikutukset naisiin ja miehiin tulee arvioida etukäteen.

Useamman vuoden pitkäaikaisköyhyys on kasvanut Suomessa 1990-luvun lopulta lähtien: Tilastokeskuksen mukaan pitkäaikaisköyhiä oli kymmenen vuotta sitten 230 000, kun heitä on nyt 477 000. Kehityksen taustalla vaikuttaa sosiaalietuuksien jääminen jälkeen yleisestä ansiotasosta, pienempien palkkojen riittämättömyys, asumisen kalleus, työttömyys sekä muut työelämän ongelmat.

Köyhyysriski koskee erityisesti eläkeläisiä ja yksinhuoltajia, joista suurin osa on naisia. Toisaalta koulussa heikosti menestyvät, peruskoulun ja myöhemmät opintonsa keskeyttävät ja koulupudokkaat ovat useammin poikia kuin tyttöjä. Heikosti koulussa menestyviin ja koulunsa kesken jättäviin poikiin tulisi kiinnittää huomiota, sillä heikko koulutus voi johtaa pysyvään syrjäytymiseen ja huono-osaisuuteen.

Köyhyys lapsiperheissä

Samaan aikaan kun yleinen tulotaso on Suomessa noussut, on lapsiperheiden köyhyys moninkertaistunut. Vuonna 1995 köyhissä perheissä eli 52 000 alle 18-vuotiaasta lasta. 2000-luvun alussa heitä oli 129 000 ja vuonna 2007 jo 151 000. Köyhissä perheissä elävien lasten määrä on kasvanut siis lähes kolminkertaiseksi. Tilastokeskuksen mukaan pienituloisiin kotitalouksiin kuuluvien lasten osuus kaikista alle 18-vuotiaista oli vuonna 1995 4,7 prosenttia ja vuonna 2009 13,2 prosenttia.

Lapsiköyhyys on yleisintä yksinhuoltajaperheissä sekä perheissä, joissa lapset ovat alle kolmevuotiaita. Myös perheen koko vaikuttaa lapsen köyhyysriskiin.

Naisten ansiotyö tai kahden elättäjän perhe lisäävät työvoiman tarjontaa, työmarkkinoiden joustavuutta, kotitalouksien ostovoimaa ja palvelujen kysyntää. Ne vakauttavat myös perheiden toimeentuloa. Äitien ansiotyö on myös paras suoja köyhyyttä ja lapsiköyhyyttä vastaan. Äitien ansiotyön edellyttämä lasten päivähoito on samalla investointi lapsiin tasaten perheiden välisiä sosiaalisia eroja. Suomessa lapsiperheiden köyhyyden kasvu juontuu ainakin osin äitien työnteon vähentymisestä.

Yksinhuoltajista enemmistö on naisia. Yksinhuoltajien suhteellinen taloudellinen asema heikkeni 1990-luvun laman aikana, ja vaikka tilanne on 2000-luvulla jonkin verran parantunut, on yksinhuoltajien köyhyys edelleen vakava ongelma. Tilastokeskuksen mukaan yksinhuoltajista alle köyhyysrajan jäi vuonna 2009 26,9 prosenttia. Kahden elättäjän perheessä vastaava luku oli 10,2 prosenttia.

Vielä vuonna 1990 Suomi ja Ruotsi olivat eurooppalaisia poikkeuksia siinä, että yksinhuoltajaäitien työllisyysaste oli korkeampi kuin avio- tai avoliitossa olevilla puolisoäideillä. Yksinhuoltajaäitien työllisyysaste oli tuolloin Suomessa 87 prosenttia. Vuoteen 2000 mennessä yksinhuoltajaäitien työllisyysaste väheni 67 prosenttiin. Entistä useammin pienen lap-

sen yksinhuoltajaa uhkaa köyhyys Suomessa. Naisten on yhä vaikeampaa pitää yllä ”itsellistä perhettä” ilman mieselättäjää.

Vanhempien työssäkäynti ei aina suojaa perhettä köyhyydeltä. Syynä tähän voi olla esimerkiksi se, ettei työstä saatava palkka riitä perheen kulujen kattamiseen. Säännöllistä työtä ei aina ole saatavilla pätkä- ja osa-aikatoiden epävarmassa maailmassa. Korkeakaan koulutus ei aina suojaa perhettä köyhyydeltä, vaan pienituloisuus voi koetella myös korkeasti koulutettua.

Toisin kuin muissa lapsiperheissä, lapsilisät eivät lisää kaikkein pienituloisimpien lapsiperheiden tuloja lainkaan. Lapsilisä huomioidaan tulona toimeentulotukilaskelmassa ja toimeentulotukea vähennetään lapsilisän verran. Lapsilisän muuttaminen etuoikeutetuksi tuloksi suhteessa toimeentulotukeen olisi konkreettinen keino vähentää lapsiköyhyyttä ja köyhyyden periytyvyyttä.

Yksinelävien köyhyys

Yksinelävät ovat hieman useammin naisia kuin miehiä. Vuonna 2006 naisten osuus yksineläjistä oli 56,8 prosenttia ja miesten 43,2 prosenttia. Yksinasuminen on sekä naisilla että miehillä yleisintä juuri keski-iässä. Miehet elävät nuorena hieman naisia useammin yksin, mutta vanhimmissa yksineläjissä naisten osuus on puolestaan huomattavasti miehiä suurempaa.

Yksinelävät miehet ovat yliedustettuina toimeentulotuen saajissa ja yksinasuvat ovat yleisin toimeentulotuen piirissä oleva ryhmä. Kaikista toimeentulotuen saajista noin 70 prosenttia on yksinasuvia. Pitkäaikaista toimeentulotukea saavat ovat yleisimmin yksin asuvia miehiä. Vuonna 2008 kaikista pitkäaikaista toimeentulotukea saaneista 12,8 prosenttia oli miehiä ja 7 prosenttia naisia.

Yksinasuvat naiset jäävät yleensä yksinasuvia miehiä useammin köyhyysrajan alapuolelle. Keski-ikäisten yksineläjien keskuudessa tilanne on kui-

tenkin toisin: 45–64-vuotiaista miehistä 29,1 prosenttia ja naisista 21,1 prosenttia oli pienituloisia vuonna 2006.

Kaksi kolmasosaa 75 vuotta täyttäneestä väestöstä on naisia. Ikääntyneiden naisten pienituloisuus on yleisempää kuin ikääntyneiden miesten. 2000-luvulla pienituloisten naisten osuus ikäluokkansa naisista oli noin kaksi kertaa suurempi kuin vastaava miesten pienituloisuusaste. Vuodesta 2004 alkaen 75 vuotta täyttäneiden, yksin asuvien naisten pienituloisuusaste on pysynyt 30 prosentin yläpuolella ja ero saman ikäluokan yksin asuviin miehiin on kasvanut (Tilastokeskus).

Yksinasuvien köyhyyttä ei ole totuttu lähestymään samalla tavoin kuin esimerkiksi lapsiperheiden köyhyyttä. Lapsiperheissä lapseen voidaan kiinnittää erilaisia etuuksia perheiden rakenteesta huolimatta. Yksinasumiseen ei kiinnity sellaisenaan mitään etuuksia. Kun yksinasuvien joukko mielletään hyvin moninaiseksi, on tällaiselle joukolle vaikea löytää yhteistä intressiä tai edunvalvontaa.

Yksinelävät kokevat tutkimusten mukaan, että heidän väestöryhmäänsä pidetään vähempiarvoisena kuin muita ryhmiä. He myös kokevat jääneensä unohdetuiksi sosiaalipalveluita suunnattaessa.

Asunnottomuus

Asunnottomista selkeä enemmistö on miehiä, ja asunnottomuuteen liittyy vakava syrjäytymisriski. Ongelma keskittyy pääkaupunkiseudulle, jossa on yli puolet Suomen asunnottomista. Asunnottomuuden pitkittymisen riski kasvaa merkittävästi, jos asunnottomuuteen liittyy yksi tai useampia seuraavista tekijöistä: hallitsematon päihteiden käyttö, huumeiden aktiivikäyttö, mielenterveysongelmat, neurologiset vammat, taipumus väkivaltaisuuteen, rikollisuus, vankilasta vapautuminen, velkaantuminen.

– Köyhyys ja syrjäytyminen koskevat eri tavalla naisia ja miehiä. Köyhyyden ja syrjäytymisen vähentämistoimien vaikutukset naisiin ja miehiin tulee arvioida etukäteen.

- *Yksin- ja lähibuoltajien mahdollisuuksia työntekoon on helpotettava esimerkiksi päivähoitopalveluita, kotipalveluita sekä koululaisten iltapäivähoitoa kehittämällä.*
- *Yksilön oikeus työttömyysturvaan on tehtävä puolison tuloista tai yrittäjyydestä riippumattomaksi.*

4. Tasa-arvon edistämistä on tuettava koulutuksen, kasvatuksen ja tutkimuksen avulla

Koulutuksella on merkittävä vaikutus lasten ja nuorten arvoihin, asenteisiin sekä ammatinvalintaan. Sukupuoleen liittyvät stereotyyppiset käsitykset ja toimintamallit ohjaavat tyttöjä ja poikia edelleen perinteisiin valintoihin opinnoissa ja työuralle naisten ja miesten ammatteihin. Näillä valinnoilla on yhteys sukupuolten väliseen palkkaeroon ja urakehitykseen työelämässä.

Oppilaanohjauksella ja opinto-ohjauksella voidaan merkittävästi vaikuttaa siihen, että tytöt ja pojat rohkaistuvat valitsemaan ammattinsa perinteisten sukupuolikäsitysten rajoittamatta. Vaikka oppilaanohjaukseen on kiinnitetty 2000-luvulla paljon huomiota erilaisin kehittämishankkein, ei näissä ole sukupuolten tasa-arvoa nostettu erillisen tarkastelun ja arvioinnin kohteeksi. Opinto-ohjauksessa tulee erityistä huomiota kiinnittää segregaaion purkamiseen. Opinto-ohjaus voitaisiin myös kytkeä koulujen tasa-arvosuunnitteluun.

Nykyisissä opetustointa koskevissa laeissa ja kehittämissuunnitelmissa ei ole sukupuolten tasa-arvoa koskevia tavoitteita tai niitä on hyvin vähän ja pyrkimyksenä on mieluummin sukupuolineutraalius. Tasa-arvolain velvoite laatia toiminnallinen tasa-arvosuunnitelma ei myöskään koske perusopetusta eikä varhaiskasvatusta.

- *Velvoite tehdä toiminnallinen tasa-arvosuunnitelma on ulotettava koskemaan perusopetusta.*
- *Perusopetuksen tuntijako on uudistettava sukupuolitietoisesti.*
- *Sukupuolitietoisien opinto-ohjauksen menettelyt ja tavoitteet on määriteltävä nykyistä selkeämmin opetussuunnitelmien perusteissa. Segregaation purkamisessa on kiinnitettävä huomiota siihen, kuinka saadaan miehiä ja poikia valitsemaan naisvaltaisten alojen ammatteja sekä naisia ja tyttöjä valitsemaan miesvaltaisia aloja.*

Kansainvälisissä oppimistuloksia arvioivissa tutkimuksissa suomalaiset lapset ovat menestyneet erittäin hyvin. Kansallisissa tutkimuksissa on havaittu, että koulun arjessa usein vahvistetaan ja tuetaan tyttöjen ja poikien stereotyyppisiä toimintaorientaatioita ja asenteita. Tyttöjen ja poikien välillä esiintyy eroja oppimisessa ja siinä miten he kokevat koulunkäynnin. Pojilla on enemmän oppimisvaikeuksia ja he keskeyttävät opintonsa useammin kuin tytöt. Tytöt sen sijaan kokevat itsetuntonsa huonommaksi kuin pojat, vaikka menestyvät poikia paremmin opinnoissaan. Sukupuolittuneen kokemuseron syistä on hankittava tutkimustietoa. Yksilölliset erot huomioon ottavia opetusmenetelmiä tulee kehittää ja vahvistaa.

- *Syitä poikien tyttöjä keskimäärin huonompaan koulumenestykseen on tutkittava. Etsivää nuorisotyötä sekä työpajatoimintaa on lisättävä.*

Opettajankoulutus

Koulujen opetuskäytäntöjä koskeva tutkimus osoittaa, että sukupuolineutraali lähestymistapa opetuksessa ja opintojen ohjauksessa ylläpitää perinteisiä sukupuolirooleja ja -jakoa. Opettajien tulisi tiedostaa omat sukupuoliin liittyvät näkemyksensä, ettei oppilaiden toimintaa tulkittaisi kaavamaisesti eikä jätettäisi tunnistamatta heidän yrityksiään toimia toisin kuin sukupuoliroolien mukaan odotetaan.

Opettajankoulutus ei sisällä riittävästi tietoa ja konkreettisia välineitä tasa-arvokysymysten huomioimiseksi käytännön opettajan työssä.

Opettajankoulutuksen tueksi tarvittavaa eri ikäkaudet huomioon ottavaa kasvatustieteellistä tutkimusta, joka loisi edellytyksiä tasa-arvo- ja sukupuolitietoisten pedagogisten käytäntöjen kehittämiseksi, ei ole.

Sukupuolten tasa-arvoa kouluissa ja oppilaitoksissa edistäneiden hankkeiden kokemuksi, materiaaleja ja käytäntöjä tulee hyödyntää systemaattisemmin. Erityisesti ne tulisi huomioida koulutuspolitiikan suunnittelun keskeisissä prosesseissa, esimerkiksi oppilaitosten ohjaus- ja opetuskäytäntöjen kehittämisessä sekä täydennyskoulutuksen toteutuksessa oppilaitosjohdolle ja opetushenkilöstölle. On varmistettava, että Tasa-arvo- ja sukupuolitietoisuus opettajankoulutuksessa (TASUKO) -tutkimus- ja kehittämishankkeessa tuotetut hyvät käytännöt otetaan osaksi opettajan- koulutusta.

- Tasa-arvo- ja sukupuolitietoisuuden toteutumista opetuksessa ja opettajankoulutuksessa tulee arvioida ja seurata kattavasti. Kehittämisprojektien hyvät käytännöt tulee valtavirtaistaa kaikkeen opetukseen.

- Tasa-arvo- ja sukupuolitietoiset kurssit on tehtävä pakolliseksi osaksi niin opettajan- kuin lastentarhanopettajankoulutustakin sekä opettajien täydennyskoulutusta.

Nais-, mies- ja sukupuolentutkimus

Nais- mies- ja sukupuolentutkimuksella on keskeinen rooli tiedon ja asiantuntemuksen tuottamisessa tasa-arvopolitiikan ja sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisen pohjaksi. Vuoteen 2002 saakka sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö rahoitti valtakunnallista naistutkimuksen koordinaatiota osana tasa-arvovaltuutetun toimiston tehtäviä. Tämän jälkeen valtakunnallinen koordinaatio loppui, minkä seurauksena naistutkimuksesta ja tieteenalan valtakunnallisesta tilanteesta ja resursseista on ollut vaikeaa saada kattavaa ja valtakunnallista tietoa. Suomesta puuttuu ainoana Pohjoismaana valtiollinen naistutkimusta koordinoiva taho.

Sukupuolentutkimuksen asemaa ja toimintamahdollisuuksia vahvisti merkittävällä tavalla opetusministeriön vuonna 1995 tekemä päätös rahoittaa kahdeksaa naistutkimuksen määräaikaista professuuria eri yliopistoissa. Lisäksi Suomen Akatemia perusti vaihtuva-alaisen Minna Canth-akatemiaprofessuurin vuonna 1999. Professuurien perustaminen vakiinnutti ja vei eteenpäin naistutkimuksen perus- ja jatkokoulutusta sekä tutkimustoimintaa. Määräaikaisen rahoituksen loputtua yksi yliopisto lakautti professuurin ja kaksi on jättänyt professuurin täyttämättä.

Toinen tärkeä alue naistutkimuksen edistämisessä on ollut naistutkimuksen ja tasa-arvon informaatio- ja dokumentaatiopalveluiden kehittäminen. Vuonna 2004 naistutkimus- ja tasa-arvotiedon portaali Minna aloitti toimintansa Helsingin yliopiston Kristiina-instituutin yhteydessä sosiaali- ja terveysministeriön rahoituksella. Vuoden 2009 lopulla Minnan toiminta sai pysyvän perustan, kun Tampereen yliopiston Yhteiskuntatieteellisen tietoarkiston yhteydessä käynnistyi Tasa-arvotiedon keskus Minna (www.minna.fi), joka kokoaa ja välittää tietoa sukupuolten tasa-arvosta ja siihen liittyvästä tutkimuksesta.

Naistutkimuksen keskeinen edistäjä ja aloitteentekijä on ollut v. 1988 perustettu SUNS – Suomen Naistutkimuksen Seura – Sällskapet för kvinnoforskning i Finland ry. Alan tieteellisen keskustelun foorumiksi seura perusti Naistutkimus-lehden ja järjesti vuosittain kokoontuvan konferenssin. Seuralla on ollut merkittävä rooli naistutkimuksen edistäjänä vuosikymmenten ajan, mutta nyt sen toiminta on uhattuna tieteellisten seurojen toiminta-avustusten ja julkaisutukien vähentymisen myötä.

Miestutkimuksen edistämiseksi ja tutkijoiden verkostoitumiseksi perustettiin v. 2007 SuMS – Suomen Miestutkimuksen Seura – Sällskapet för mansforskning i Finland ry. Seura on järjestänyt konferensseja ja tutkijataapaamisia sekä pitänyt yhteyttä pohjoismaisiin miestutkimusyhteisöihin. Miehiin liittyvien kysymysten käsittely on tuonut esiin miehiin liittyvän tieteellisen tiedon ohuuden Suomessa. Miestutkimus ei ole institutiona-

lisoitunut osaksi akateemista elämää eikä tutkimusalalla ole taloudellisia resursseja. Opetusta tarjotaan satunnaisesti sukupuolentutkimuksen oppiaineissa. Seura toimii vapaaehtoistyön varassa. Miestutkimus kaipaakin sille kohdennettuja resursseja vastatakseen siihen kohdistuviin odotuksiin poikiin ja miehiin liittyen.

2000-luvulla tehdyt arvioinnit ja selvitykset osoittavat, että nais- ja sukupuolentutkimuksen asema ei ole vielä vakiintunut yliopistoissa. Alan toimintaedellytysten kannalta olennaisia tekijöitä ovat erityisesti opetusresurssien vakiinnuttaminen sekä yliopiston ja tiedekuntien johdon tuki oppiaineen kehittämiselle. Sukupuolentutkimus on nopeasti kasvava tieteenala niukoista resursseista huolimatta. Se on myös kehittänyt opetusta ja tutkimusta sekä onnistunut hankkimaan ulkopuolista rahoitusta. Yliopistouudistuksen arvioidaan kuitenkin tuovan uusia haasteita sukupuolentutkimuksen asemaan tieteenalojen ja laitosten yhdistymisen ja keskinäisen kilpailun korostumisen myötä. Nais- ja sukupuolentutkimusta voi nykyisin opiskella Helsingin, Itä-Suomen, Jyväskylän, Lapin, Oulun, Tampereen ja Turun yliopistoissa sekä Åbo Akademiassa.

Sukupuolentutkimuksen, ml. nais- ja miestutkimuksen, asemaa ainelaitoksilla ja eri oppiaineissa on tärkeä vahvistaa. Tässä on kyse myös sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisesta yliopistojen tutkintovaatimuksiin ja samalla tasa-arvoa koskevan asiantuntemuksen edistämisestä yliopistokoulutuksessa. Muun muassa opettajankoulutuksessa sekä oikeus- ja yhteiskuntatieteellisessä koulutuksessa on ensiarvoisen tärkeää, että koulutuksessa annetaan valmiudet ymmärtää sukupuolen merkitys yhteiskunnan ja ammattialan käytännöissä ja asiantuntemusta edistää sukupuolten tasa-arvoa. Sukupuolinäkökulma ja tasa-arvoon liittyvä asiantuntemus on syytä liittää osaksi myös yliopisto-opettajien pedagogista koulutusta.

- Nais-, mies- ja sukupuolentutkimuksen tilanteesta eri yliopistoissa on tehtävä kattava, valtakunnallinen arviointi. On huolehdittava siitä, ettei kansain-

välisesti katsoen korkeatasoinen nais-, mies- ja sukupuolentutkimus vaarannu yliopistouudistuksen vuoksi.

5. Maahanmuuttopolitiikan sukupuolinäkökulmaa on vahvistettava

Kotouttaminen

Maahanmuuttajien kohtaamat ongelmat ovat osittain erilaisia sukupuolen mukaan ja kotouttamisprosessissa tulisikin ottaa huomioon paremmin sekä miesten että naisten erityistarpeet. Suomessa on toistaiseksi ollut niukasti sukupuolitietoista kotouttamistoimintaa, eikä mies- ja naispuolisten maahanmuuttajien eriävistä tarpeista ole riittävästi tutkimustietoa. Sukupuolivaikutusten arviointi tulisi ottaa kiinteäksi osaksi kotouttamisohjelmien laatimista heti ohjelman laatimisen alkuvalmisteluista lähtien. Sukupuolivaikutusten arviointia tulisi myös päivittää kotouttamisohjelmien päivityksen yhteydessä.

Voimassa oleva kotouttamislaki on rajannut oikeuden kotoutumissuunnitelmaan koskemaan lähinnä työttömiä työnhakijoita tai toimeentulotuen tarvitsijoita. Tällaisella kotouttamispolitiikalla on ilmeiset sukupuolivaikutukset. Moni maahanmuuttajanainen jää kotiin hoitamaan perheen lapsia ja jää siten kotoutumissuunnitelman ulkopuolelle. Tällöin riski naisen syrjäytymisestä kasvaa. Hän jää mahdollisesti riippuvaiseksi puolisonsa elatuksesta, hän ei välttämättä opi suomen kieltä, eikä hän saa tietoa oikeuksistaan suomalaisessa yhteiskunnassa. Hän jää todennäköisesti myös riippuvaiseksi puolisostaan esimerkiksi viranomaisasioinnissa ja hänellä ei ole mahdollisuutta yksityisyyteen omien asioiden hoidossa. Mikäli suomalaisen yhteiskunnan toimintaan osallistumisen mahdollisuudet jäävät maahanmuuttajanaishille vieraiksi, eivät he pysty tukemaan lapsiaan täysipainoiseen yhteiskunnalliseen osallistumiseen. Tällöin on vaarana, että syrjäytyminen siirtyy sukupolvelta toiselle.

- Kotouttamissuunnitelmat on tehtävä yksilöllisesti myös työelämän ulkopuolella oleville maahanmuuttajanaishille.

Erityisen haavoittuvassa asemassa ovat perhesyistä Suomeen muuttaneet kouluttamattomat naiset. He saattavat olla täysin luku- ja kirjoitustaidottomia tai heidän kotimaassaan käytetty merkkijärjestelmä poikkeaa Suomessa käytetystä. Lisäksi puolison kielteinen suhtautuminen maahanmuuttajanaisten kieliopintoihin saattaa käytännössä vaikeuttaa merkittävästi naisen kotoutumista.

- Luku- ja kirjoitustaidottomille maahanmuuttajanaيسille on tarjottava mata-lankynnyksen kohtaamispaikkoja ja kielikursseja.

Maahanmuuttajanaisten kotoutuminen on todettu erityisen vaikeaksi niissä maahanmuuttajaryhmissä, joissa lähtömaan sukupuolijärjestelmä on hyvin erilainen vastaanottavan maan tasa-arvotilanteeseen nähden. On otettava huomioon, että osa maahanmuuttajista saapuu yhteiskunnista, joissa tasa-arvon periaatteita ei ole tunnustettu.

- Sekä miesten että naisten kotouttamisessa on korostettava sukupuolten tasa-arvoa.

Rasismien monet ilmenemismuodot ovat myös selkeästi sukupuolittuneita. Kantaväestön keskuudessa ilmenevät syrjivät asenteet kuten seksismi, rasismi ja homofobia ovat yleisempiä miesten/poikien kuin naisten/tyttöjen keskuudessa. Vastaavasti poikien kiinnostus ihmisoikeuksien, syrjimättömyyden ja sukupuolten tasa-arvon edistämiseen on Suomessa selkeästi vähäisempää kuin tyttöillä. Kotouttamispolitiikassa onkin otettava huomioon myös kantaväestöön kohdistuvat toimenpiteet, kuten esimerkiksi monikulttuurisuuskasvatus, jota tulee suunnata myös täysikäisille.

Kasvatus ja koulutus

Maahanmuuttajanuorten vanhemmat eivät välttämättä ole perillä suomalaisesta koulujärjestelmästä ja siksi kotoa saatu tuki opintoihin voi jäädä heikoksi. Lisäksi esimerkiksi perheen lähtömaan tasa-arvon tila ja sukupuolen perusteella määräytyvät (yleensä tyttöjä ja naisia) alistavat traditiot

tulisi ottaa huomioon, sillä niillä voi olla lapsen tosiasiallisia valinnanmahdollisuuksia rajoittava vaikutus myös Suomessa. Osassa kulttuureista poikien koulunkäyntiä painotetaan tyttöjen koulunkäynnin kustannuksella.

Maahanmuuttajanuorista on saatavilla puutteellisesti sukupuolet huomioivaa tietoa. Maahanmuuttajapoikien ja -tyttöjen kohtaamat ongelmat ovat kuitenkin osin erilaisia. Esimerkiksi maahanmuuttajapoikien syrjäytymisen on todettu olevan tyttöjä yleisempää, mutta syrjäytymisen sukupuolittuneisiin syihin ei ole kuitenkaan laajasti puututtu.

Perusopetuksen jälkeen jatko-opintojen ulkopuolelle jäävillä maahanmuuttajanaisilla on kolminkertainen riski maahanmuuttajamiehiin verrattuna jäädä ilman tutkintoa. Korkeakouluihin pääsyssä vieraskielisillä naisilla on selkeästi huonommat mahdollisuudet kuin suomen- ja ruotsinkielisillä naisilla.

- Maahanmuuttajalasten ja -nuorten kasvatuksessa ja koulutuksessa pitää ottaa erityisesti huomioon maahanmuuttajapoikien syrjäytymisen estäminen sekä maahanmuuttajatyttöjen jatkokoulutukseen pääsyn takaaminen perusopetuksen jälkeen.

Toimeentulo

Maahanmuuttajien työttömyys on Suomessa selvästi kantaväestöä korkeampaa ja työttömyyden sukupuoliero on huomattava. Vuonna 2007 maahanmuuttajanaisten työttömyysaste oli 25,2 ja -miesten 15,8 kun koko väestössä miesten työttömyysaste oli 6,6 ja naisten 7,3 prosenttia. Maahanmuuttajanaiset ovat työllistyneet miehiä heikommin riippumatta lähtömaasta, kansalaisuudesta, koulutustasosta ja asuinalueesta. Monilapsisten ja yksinhuoltajaäitien työllistymisesteet ovat vielä tavanomaista suuremmat. Työmarkkinoiden syrjiviä rakenteita on purettava maahanmuuttajanaisten työllistymisen lisäämiseksi. Yksinhuoltaja- ja

monilapsisten perheiden äitien työllistymistä tulee helpottaa työelämän joustojen avulla.

Väkivalta

Suomalaiset viranomaiset tuntevat edelleen huonosti kunniaväkivallan ja pakkoavioliittojen taustoja, syitä ja seurauksia, eivätkä he tiedä miten tutkia kulttuurisia tekijöitä väkivallan tekojen taustalla.

Tyttöjen sukupuolielinten silpomisen keskeisenä pyrkimyksenä on naisten seksuaalisuuden kontrollointi ja tukahduttaminen. Teoriassa tyttöjen sukupuolielinten silpomisia on Suomessa tarkasteltu rikoslain pahoinpitelytunnusmerkistön täyttävinä tekoina. Käytännössä pahoinpitelysyytteitä ei näistä tapauksista kuitenkaan ole nostettu.

- Viranomaisia on koulutettava tunnistamaan ja ehkäisemään kunniaväkivallan tai pakkoavioliiton uhriksi joutumisen uhka. Naisten sukupuolielinten silpominen on määriteltävä naisiin kohdistuvaksi väkivallaksi.

Poikien ei-lääketieteelliset ympärileikkaukset loukkaavat lasten oikeutta koskemattomuuteen. Tällaiset uskonnollisista, kulttuurisista tai muista rituaalisista syistä tehtävät ympärileikkaukset vaarantavat lapsen perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen. Kansainvälinen lapsen oikeuksien sopimus asettaa valtiolle nimenomaisen velvollisuuden ryhtyä toimenpiteisiin lapsen terveydelle vahingollisten perinteisten tapojen poistamiseksi. Poikien ei-lääketieteellisiä ympärileikkauksia ei saa hyväksyä osana kulttuurista traditiota vaan ne pitää tunnistaa lapsen terveydelle vahingollisiksi.

Poliisitilastojen mukaan maahanmuuttajanaiset raportoivat väkivallasta kaksi kertaa valtaväestön naisia useammin. Vaikka maahanmuuttajat käyttävät sosiaali- ja terveystalvueluita keskimäärin kantaväestöä vähemmän, he hakeutuvat kuitenkin yhdeksän kertaa useammin turvakoteihin kuin valtaväestöön kuuluvat naiset. Maahanmuuttajanaiset saattavat tarvita erityistalvueluita saadakseen apua väkivallan uhreina. Yleisiä esteitä avun

saannille ovat maahanmuuttajanaisen kielitaidottomuus, puutteelliset tiedot saatavilla olevasta palvelujärjestelmästä sekä Suomen lainsäädännön takaamista oikeuksista, velvollisuuksista ja mahdollisuuksista. Sukupuolistuneen väkivallan uhreiksi joutuneille maahanmuuttajanasille on kehitettävä erityispalveluita ja heille on tiedotettava heidän oikeuksistaan sekä auttamisjärjestelmän mahdollisuuksista heidän omalla kielellään.

Rasistinen väkivalta kohdistuu julkisella paikalla usein maahanmuuttajapoikiin ja -miehiin sekä heidän etnisen taustansa että sukupuolensa vuoksi. Väkivallan uhka voi muodostua todelliseksi esteeksi kotoutumiselle. Väkivalta voi traumatisoida aiheuttaen pelkotiiloja sekä epäluottamusta niin kantaväestöä kuin viranomaisiakin kohtaan. Rasistisen väkivallan uhreiksi joutuneille maahanmuuttajamiehille tulee luoda auttamisjärjestelmiä, jotka ottavat heidän erityistarpeensa huomioon. Monikulttuurisuus- ja suvaitsevaisuuskasvatusta tulee suunnata kantaväestölle rasisminkin kitkemiseksi.

6. Sukupuolistuneen väkivallan ehkäisyyn kohdistuvia toimenpiteitä on lisättävä

Hallituksen tasa-arvo-ohjelmat ja hallitusohjelmat muodostavat viitekehyksen, jonka puitteissa sukupuolistunutta väkivaltaa on kansallisesti ehkäisty. Sukupuoleen perustuva väkivalta kattaa muun muassa henkisen, fyysisen ja seksuaalisen väkivallan.

YK:n alainen kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista koskevaa yleissopimusta valvova CEDAW-komitea on toistuvasti kiinnittänyt huomiota riittämättömiin toimiin naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisemiseksi Suomessa. Hallituksen toiminnassa naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisemiseksi pääpaino on ollut määräaikaissä hankkeissa, eikä toimenpiteille ole kohdistettu riittäviä resursseja, mikä on heikentänyt toimenpiteiden

vaikuttavuutta. Myös väkivaltaa ehkäisevien toimenpiteiden seurantaan tulee panostaa enenevässä määrin.

- Ministeriöiden tulee varata riittävät resurssit vuonna 2010 julkaistun ja vuoteen 2015 ulottuvan naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämisen ohjelman toteutukselle.

- Vuonna 2013 on toteutettava jatkotutkimus miehiin ja naisiin kohdistuvasta parisuhdeväkivallasta.

Väkivallan uhrien erityispalveluista vastaavat pääasiassa järjestöt. Palveluiden määrästä ja laadusta ei ole olemassa koko maan kattavaa selvitystä. Sosiaali- ja terveysministeriön suosituksissa (2008) listataan ne palvelut, jotka kuntien sosiaali- ja terveystoimen tulee järjestää lähisuhde- ja perheväkivallan uhreille, tekijöille ja muille osallisille. Suositukset eivät kuitenkaan sisällä palveluiden sisältöä ohjaavia laatukriteerejä.

- Turvakotiverkosto on laajennettava vastaamaan kansainvälisiä suosituksia. Turvakodeissa on huomioitava myös erityisryhmien tarpeet.

- Perustetaan valtakunnallinen väkivallan vastaisen työn koordinaatiosyksikkö, jossa on naisiin kohdistuvan väkivallan vastaista erityisosaamista. Yksikön tehtävänä on koordinoita moniammatillista yhteistyötä ministeriöiden ja alueiden välillä.

Väkivallan ennaltaehkäisyyn ja asennekasvatukseen on kohdistettu Suomessa hyvin vähän toimenpiteitä ja valtionhallinnon toimenpiteitä ennaltaehkäisevässä asennekasvatuksessa onkin tehostettava. Asennekasvatuksen kohteina tulisi myös olla erikseen tytöt ja pojat sekä naiset ja miehet. Koulujen mahdollisuuksiin väkivallan ennaltaehkäisyssä on kiinnitettävä entistä enemmän huomioita. Väkivallan käsittelyyn ei ole olemassa ohjeistusta, joka edellyttäisi väkivaltateeman käsittelyä myös sukupuolierityisestä näkökulmasta.

Väkivaltarikollisuuden tunnusmerkistöä tulee uudistaa siten, että se huomioi pari- ja lähisuhteessa tapahtuvan väkivallan erityispiirteet. Lainsäädännöllä säädeltyjä väkivallan ehkäisyyn ja uhrin suojeluun liittyviä toimenpiteitä tulee arvioida kokonaisvaltaisesta näkökulmasta. Lainsäädännön muuttamisen lisäksi oikeusviranomaisille, poliisille, syyttäjille ja tuomareille tulee tarjota säännöllistä koulutusta sukupuolistuneen väkivallan erityispiirteistä.

- Seksuaalirikoksia koskeva lainsäädäntö on uudistettava kansainvälisten ihmisoikeusnormien mukaiseksi. Raiskausta ei määrittele fyysinen väkivalta vaan uhrin suostumuksen puute. Tällaiset rikokset on määriteltävä virallisen syytteen alaisiksi.

7. Ei prostituutiolle ja ihmiskaupalle

Suomessa on reilun kymmenen viime vuoden aikana tehty useita lakimuutoksia koskien prostituutiota. Vuonna 1999 Suomessa kiellettiin seksin ostaminen alaikäiseltä riippumatta siitä, missä maassa osto tapahtuu. Vuonna 2004 lakiin lisättiin ”törkeä paritus” ja kiellettiin esimerkiksi prostituutioilmoitusten julkaiseminen.

Vuodesta 2006 asti Suomessa on ollut kiellettyä ostaa seksiä henkilöltä, joka on ihmiskaupan tai parituksen uhri. Kansainvälisen kokemuksen mukaan seksuaalisesti hyväksikäytetyt ihmiskaupan uhrin ovat usein vapaaehtoisesti lähteneet tekijöiden matkaan ja alun perin suostuneet prostituutioon, mutta päätyneetkin kohdemaahan saapumisen jälkeen hyväksikäytön uhreiksi.

Ruotsissa seksinosto on ollut kriminalisoitu vuodesta 1999 saakka. Heinäkuussa 2010 ilmestyneen raportin mukaan ruotsalaisella lainsäädännöllä on ollut positiivisia vaikutuksia. Katuprostituutio on puolittunut,

eikä netin kautta tapahtuva prostituutio ole kasvanut niin paljon kuin esimerkiksi Tanskassa ja Norjassa.

Ruotsalaisen raportin mukaan ei ole myöskään minkäänlaisia merkkejä siitä, että sisätiloissa (esim. hotellit, ravintolat, hierojat) tapahtuva prostituutio olisi kasvanut seksinoston kieltäneen lainsäädännön aikana.

Prostituutioon liittyvä ihmiskauppa on kasvava ja vakava ongelma suuressa osassa maailmaa. Ruotsissa tällainen rikollisuus on vähäisempää kuin muissa vastaavissa maissa. Ruotsin poliisi uskoo, että voimassa oleva lainsäädäntö estää ihmiskaupan laajempaa leviämistä Ruotsiin.

Ruotsissa asenteet seksinoston kieltävää lakia kohtaan ovat koko ajan muuttuneet myönteisemmiksi, joten seksinoston kieltämisellä on merkittävä, yhteiskunnallista asenneilmapiiriä muokkaava vaikutus. Nuoret suhtautuvat kieltoon myönteisimmin.

- Seksinosto on kriminalisoitava kaikissa tapauksissa, koska nykyinen lainsäädäntö ei ole osoittautunut riittävän tehokkaaksi.

- Prostituoiduiksi epäiltyjä ulkomaalaisia ei saa käännättää ennen kuin on selvitetty, ettei tapaukseen liity ihmiskauppaa.

Pelkästään lainsäädännöllä ei pystytä vähentämään prostituutiota. Tarvitsemme myös työtä, joka auttaa prostituutiosta ja seksinostosta irrottautumisessa sekä ennaltaehkäisevää työtä.

- EXIT -pois prostituutiosta -palveluiden resurssit on vakinaistettava.

Ihmiskaupan uhreja tunnistetaan vähän, ja ihmiskauppa on harvinainen rikosnimike esitutkinnassa ja tuomioistuimissa niin Suomessa kuin monissa muissakin maissa. Kansainvälisesti eräänä keskeisenä syynä tunnistettujen uhrien ja tuomioistuimissa käsiteltyjen ihmiskauppataapausten vähäiseen

määrään pidetään sitä, että ihmiskaupan kansainvälinen määritelmä ja sen kansalliset sovellukset ovat vaikeita soveltaa ja tulkita käytännön tilanteissa. Toisaalta syynä pidetään sitä, että ihmiskauppa edelleen sekoitetaan läheisilmiöihinsä ja uhreja kohdellaan pikemmin laittomina maahantulijoina, salakuljetettuina siirtolaisina, prostituoituina tai luvattomina työntekijöinä kuin hyväksikäyttöä kohdanneina ihmiskaupan uhreina.

Suomessa viranomaiset ja kolmannen sektorin toimijat ovat auttamisjärjestelmän olemassaolon aikana onnistuneet tunnistamaan yhteensä vain joitakin kymmeniä uhreja. Varsinkin prostituutiossa hyväksikäytettyjä ihmiskaupan uhreja tunnistetaan Suomessa kansainvälisesti vertaillen vähän. Onkin syytä korostaa, että viranomaisten tietoon tulleet ja ihmiskaupaksi tunnistetut tapaukset ovat todennäköisesti vain pieni osa koko ihmiskauppailmiöstä. Valtaosa Suomessa tunnistetusta ihmiskaupasta on työperäistä. Ihmiskaupparaporttoijan mukaan tältä osin Suomen tilanne poikkeaa muista Euroopan maista, joissa ihmiskaupan valtaileminen on prostituutiotarkoituksessa käyty naiskauppa. Ihmiskauppa liittyy kuitenkin monilta osin myös Suomessa prostituutioon ja paritukseen. Ongelmana mitä ilmeisimmin Suomessa on, että ihmiskauppatapauksia ei tunnisteta tehokkaasti viranomaisten resurssien ja koulutuksen vähyyden vuoksi. Toisaalta prostituutioon ja paritukseen liittyvistä mahdollisista ihmiskaupparikoksista on saatettu antaa tuomioita pelkkinä paritusrikoksina. Tällöin uhrit eivät pääse auttamisjärjestelmään ja he ovat oikeudenkäynnissäkin pelkästään todistajan asemassa.

- Viranomaisille on järjestettävä koulutusta ihmiskaupan uhrien tunnistamiseksi ja ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmään ohjaamiseksi.

- Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä on ulotettava koskemaan myös parituksen kohteena olleita henkilöitä.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta (TANE)
Postiosoite: PL 33, 00023 VALTONEUVOSTO
Käyntiosoite: Kirkkokatu 14, 00170 Helsinki
Puh. (09) 16001
Fax (09) 160 74167
tane(at)stm.fi
www.tane.fi
www.tasa-arvovaalit.fi

Ulkoasu ja taitto: Oona Loman